

DECLARAȚIA MISIUNII DE EVALUARE PREELECTORALĂ A INSTITUTULUI NAȚIONAL DEMOCRATIC PENTRU ALEGERI PREZIDENTIALE 2024 ȘI A REFERENDUMULUI CONSTITUȚIONAL

Chișinău, Moldova, 6 septembrie 2024

Această declarație este oferită de o misiune de evaluare preelectorală (PEAM), organizată de Institutul Național Democrat (NDI) ca parte a unei misiuni internaționale de observare a alegerilor pentru alegerile prezidențiale și a referendumului constituțional privind integrarea europeană din Republica Moldova, programate pentru 20 octombrie 2024 (și posibil pentru al doilea tur al prezidențialelor la 3 noiembrie 2024). Scopurile delegației au fost: să evalueze cu acuratețe și imparțialitate cadrul legal și pregătirile pentru alegeri; analiza mediului în care se desfășoară alegerile; examinarea factorilor care ar putea afecta integritatea procesului electoral; să ofere recomandări practice pentru a promova alegeri mai incluzive, mai transparente și mai responsabile; și să demonstreze angajamentul comunității internaționale pentru alegeri credibile în Moldova.

REZUMAT

Moldovenii vor merge la vot pe 20 octombrie 2024 pentru a vota președintele și a decide într-un referendum constituțional privitor la integrarea europeană. Alegerile prezidențiale și referendumul constituțional se vor desfășura într-un context politic puternic influențat de tensiunile geopolitice față de direcția țării – între cei care urmăresc o mai bună integrare în Uniunea Europeană (UE) și cei care doresc legături strânse cu Rusia. Aceste tensiuni au fost exacerbate de invazia în curs de desfășurare în Ucraina de către Rusia.

Cu puțin peste șase săptămâni până la vot, pregătirile sunt în desfășurare și sunt administrate într-o manieră profesionistă și transparentă de către Comisia Electorală Centrală (CEC) în baza unui nou Cod Electoral, care oferă o bază legală solidă pentru alegerile prezidențiale și referendumul constituțional. În timp ce delegația se afla în Republica Moldova, înregistrarea candidaților la alegerile prezidențiale, precum și a partidelor politice pentru referendumul constituțional era în desfășurare, au fost constituite toate cele 37 de comisii electorale de circumscripție electorală (CECE), iar numărul și distribuția secțiilor de votare pentru alegătorii din străinătate și pentru cei din Transnistria au fost anunțate.

Cea mai mare amenințare la adresa integrității electorale este influența malignă străină din Rusia, inclusiv manipularea și interferența informațiilor (FIMI), care implică în mod predominant propagarea de informații false pe platformele de social media, precum și finanțarea ilegală aferentă. Aceste eforturi sunt menite, în primul rând, să influențeze ilegal rezultatul referendumului constituțional, precum și al alegerilor prezidențiale. Agențiile guvernamentale și CEC au responsabilitatea de a proteja mediul

informațional de influențe maligne și de a combate finanțarea ilegală din străinătate, astfel încât moldovenii să fie liberi, să decidă singuri rezultatele alegerilor lor. Guvernul a instituit un cadru strategic de comunicare (stratcomms) pentru combaterea FIMI, iar noul Cod Electoral oferă o bază legală pentru monitorizarea finanțării campaniei și sancționarea activităților ilegale. Societatea civilă, incluzând organizații larg respectate, cum ar fi Promo-LEX, are un rol important în monitorizarea tuturor aspectelor alegerilor (inclusiv mediul informațional și finanțarea campaniei), în timp ce jurnalismul de investigație este esențial pentru a demasca eforturile actorilor străini maligni.

În același timp, eforturile de combatere a influențelor străine maligne ce au originea în Rusia nu trebuie să submineze principiile alegerilor credibile, inclusiv schimbul liber și deschis de idei. Partidele și persoanele din spectrul politic trebuie să fie libere să participe la alegerile prezidențiale și să pledeze pentru sau împotriva referendumului constituțional. Alegătorii trebuie să poată primi liber informații din toate perspectivele despre candidații la președinție și opțiunile pentru referendum. Acest lucru va contribui la asigurarea faptului că rezultatul alegerilor prezidențiale și al referendumului constituțional să fie privite ca fiind legitime și reflectând cu adevărat voința poporului moldovenesc.

Deși nu subminează în mod fundamental credibilitatea alegerilor prezidențiale sau a referendumului constituțional, diverse părți interesate au ridicat probleme legitime cu privire la procesele electorale specifice, dincolo de influența străină malignă a Rusiei. Prima este provocarea de a asigura participarea alegătorilor de pe malul stâng al Nistrului. Au fost ridicate îngrijorări atât cu privire la posibilitatea de a participa, cât și, dacă li se va permite, dacă alegătorii din Unitatea Teritorială Autonomă a Stângul Nistrului (Transnistria) se vor confrunța cu bariere privitor la accesul la secțiile de votare. În mod similar, desființarea Consiliului Electoral Central al Găgăuziei de către Adunarea Populară poate ridica îngrijorări cu privire la organizarea alegerilor prezidențiale și a referendumului constituțional în Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia (Găgăuzia). Interlocutorii au menționat și decizia de a organiza referendumul constituțional concomitent cu alegerile prezidențiale. Deși nu este în contradicție cu standardele internaționale și cu responsabilitatea fiscală, decizia ar putea da aparența de confundare a politicii electorale cu dezbateri pe probleme de importanță națională. Multe părți interesate au salutat introducerea votului prin corespondență pentru a reduce barierele pentru alegătorii din străinătate, care reprezintă o parte semnificativă a alegătorilor înregistrați. Cu toate acestea, CEC a avut puțin timp pentru a se pregăti pentru votul prin corespondență - chiar și pentru un concept pilot. Mai mult, unii interlocutori au contestat selecția țărilor pilot. Este important de menționat că la 1 septembrie 2024, mai puțin de 1.500 de alegători au solicitat votul prin corespondență din peste 100.000 de persoane care au indicat că intenționează să voteze în străinătate. Unii interlocutori au ridicat, de asemenea, întrebări cu privire la gradul în care campaniile pentru alegerile prezidențiale sau referendumul constituțional se vor concentra pe femei și grupurile minoritare și le vor implica în mod specific.

Cu puțin peste șase săptămâni până la ziua alegerilor, există încă pași importanți și practici care pot fi făcuți pentru a îmbunătăți și mai mult integritatea alegerilor prezidențiale și a referendumului constituțional. În continuare sunt șapte acțiuni prioritare recomandate de această delegație:

1. Guvernul, în colaborare și coordonare cu CEC, trebuie să promoveze informarea publicului cu privire la amenințările la adresa procesului electoral și eforturile de a proteja integritatea alegerilor.

2. Agențiile guvernamentale și CEC ar trebui să se asigure ca eforturile de combatere a informațiilor false să nu afecteze în mod neintenționat drepturile moldovenilor de a participa la alegerile prezidențiale, de a pleda pentru sau împotriva referendumului constituțional sau de a face alegeri informate.
3. Platformele social media ar trebui să dedice resurse mai mari Moldovei, pentru a identifica informații false și modele de comportament neautentic, inclusiv alocarea mai multor resurse pentru analiza conținutului în română și rusă, și să se asigure în mod proactiv că nu acceptă reclame de la persoanele sancționate sau de la împuterniciții acestora.
4. Candidații la președinție și partidele politice ar trebui să respingă finanțarea străină ilegală și să respecte pe deplin toate reglementările privind finanțarea campaniei în timpul util.
5. Toate părțile interesate, inclusiv guvernul, ar trebui să comunice despre problemele legate de referendumul constituțional într-un mod care să nu submineze drepturile femeilor și ale grupurilor minoritare.
6. Autoritățile relevante ar trebui să își intensifice eforturile pentru a proteja oficialii și personalul CEC, candidații și activiștii de partid, membrii societății civile, în special observatorii și jurnaliștii de amenințări, intimidări și violență, atât în persoană, cât și online.
7. Partidele politice, societatea civilă și cetățenii ar trebui să se implice în mod proactiv în exercitarea drepturilor lor democratice și să promoveze o conversație națională de anvergură în jurul referendumului constituțional privind integrarea europeană.

CONTEXTUL POLITIC

Acestea vor fi cel de-al treilea rând de alegeri prezidențiale din Republica Moldova, de când țara a revenit la alegerile directe ale președintelui în 2016. Președintele este șeful statului pentru un mandat de patru ani, dar are puteri relativ limitate în comparație cu cele ale premierului, care este șef al guvernului. Totuși, spre deosebire de primul ministru, care este ales de parlament, alegerea directă a președintelui oferă funcției o mai mare importanță și influență simbolică în rândul cetățenilor. Responsabilitățile prezidențiale formale includ capacitatea de a: numi guvernul; exercita anumite atribuții în relațiile externe și de securitate națională (inclusiv reprezentarea țării în străinătate); promulga legi (dar și a trimite înapoi parlamentului pentru examinare ulterioară); și dizolva parlamentul. Un candidat trebuie să adune cel puțin jumătate din voturile valabil exprimate pentru a câștiga alegerile prezidențiale într-un prim tur. Dacă niciun candidat nu obține numărul necesar de voturi, două săptămâni mai târziu are loc al doilea tur de vot între cei doi candidați frunțași. Dacă prezența la vot este mai mică de o treime din alegătorii înregistrați (sau o cincime pentru turul doi de scrutin), alegerile prezidențiale sunt invalidate. La alegerile prezidențiale din 2016 și 2020 a fost nevoie de al doilea tur. Alegerile prezidențiale sunt programate pentru 20 octombrie 2024, cu posibile alegeri în scrutin și pe 3 noiembrie 2024.

Anunțându-și intenția de a candida pentru a fi realesă, președintele Maia Sandu a cerut și un referendum pentru integrarea europeană. De la alegerea președintei Sandu în 2020, Moldova s-a apropiat de aderarea la UE. În urma invadării de către Rusia a Ucrainei vecine, președinta Sandu și Partidul Acțiune și Solidaritate (PAS) au solicitat și au primit oficial statutul de candidat UE pentru Moldova în 2022, iar Consiliul Uniunii Europene a luat decizia de a începe negocierile de aderare în decembrie 2023. La referendumul constituțional, pentru a fi de succes, o majoritate de voturi trebuie să susțină inițiativa, iar

prezența la vot trebuie să fie mai mare de o treime din alegătorii înregistrați. Acesta va fi doar al doilea referendum constituțional al țării. Un referendum anterior din 2010 privind schimbarea modului în care este ales președintele a eșuat, deși majoritatea alegătorilor au votat în favoarea măsurii, deoarece prezența la vot nu a atins pragul necesar. Codul electoral a fost modificat fără consultări publice în legătură cu permiterea ca referendumul privind integrarea europeană să aibă loc concomitent cu alegerile prezidențiale din 20 octombrie 2024. Mai multe partide de opoziție au pus sub semnul întrebării necesitatea unui referendum constituțional și au criticat desfășurarea referendumului în același timp cu alegerile prezidențiale, argumentând că aceasta este o tactică politică a PAS pentru a obține sprijin pentru efortul de realegere a președintelui Sandu.

Alegerile prezidențiale și referendumul constituțional vor avea loc într-un context politic puternic influențat de tensiunile de lungă durată privind direcția geopolitică a țării. După cum s-a menționat, actualul partid de guvernământ, PAS, precum și alții caută o mai bună integrare cu Europa, în timp ce multe partide de opoziție doresc legături puternice cu Rusia. În timp ce Moldova s-a pregătit intens pentru o mai bună integrare în UE, încă are legături istorice semnificative cu Rusia. Regiunea separatistă Transnistria, de pe malul stâng al râului Nistru, se află efectiv sub control rusesc, în timp ce regiunea semi-autonomă Găgăuzia, în cadrul Moldovei propriu-zise, este puternic influențată de Rusia. Aceste tensiuni Est-Vest au fost exacerbate de invazia în curs de desfășurare de către Rusia în Ucraina și de potențiala amenințare la adresa suveranității Republicii Moldova, care a dus la declararea stării de urgență de către parlament pe 24 februarie 2022. Aceasta a durat aproape doi ani până la sfârșitul anului 2023. Tensiunile au fost, de asemenea, agravate și de eforturile Rusiei de a manipula opinia publică moldovenească și mediul informațional pentru a promova partidele și candidații pro-ruși. În contextul legislației stării de urgență, partidul Șor, condus de oligarhul pro-rus Ilan Șor, a fost interzis de Curtea Constituțională înainte de alegerile locale din 2023.

Cea mai mare amenințare la adresa alegerilor credibile în Moldova o reprezintă încercările actorilor străini de a destabiliza arena politică și de a submina procesele electorale. Aceste eforturi de a manipula alegătorii și de a obține un avantaj electoral nedrept trebuie contracarate. În plus, este la fel de important să ne asigurăm că alegerile din Moldova sunt incluzive, transparente și responsabile; că oamenii din spectrul politic sunt liberi să candideze la funcții alese și să pledeze pentru sau împotriva referendumurilor (sau să nu participe); și că alegătorii pot primi în mod liber informații din toate perspectivele despre candidați și opțiunile pentru referendum. Acest lucru va contribui la asigurarea faptului că rezultatul alegerilor prezidențiale din 2024 și al referendumului constituțional sunt văzute ca fiind legitime și reflectând cu adevărat voința poporului moldovenesc.

CADRUL LEGAL

Moldova a aprobat un nou Cod Electoral în 2022, adoptând o serie de recomandări făcute de observatori locali și internaționali. În timp ce noul Cod Electoral rămâne în mare parte neschimbat de la adoptarea sa, în 2024 parlamentul a adoptat două modificări importante la cod.

Prima, adoptată în ianuarie 2024, a eliminat interzicerea desfășurării referendumurilor în termen de 60 de zile de la alegeri. Modificarea, care a fost adoptată fără consultări publice, a modificat Codul Electoral pentru a permite ca referendumurile și alegerile pentru funcții politice să aibă loc în aceeași zi. În timp ce Curtea Constituțională a menținut legalitatea amendamentului, organizația de observatori Promo-LEX a

susținut că astfel „comasarea buletinelor de vot nu este binevenită deoarece poate afecta egalitatea șanselor concurenților și libertatea alegătorilor de a-și forma opinii”. Partidele de opoziție au criticat amendamentul, argumentând că a fost un truc politic pentru a obține sprijin pentru președinta Sandu la viitoarele alegeri prezidențiale.

În aprilie 2024, parlamentul a modificat și Codul Electoral pentru a permite votul prin corespondență pentru cetățenii moldoveni care locuiesc în străinătate. În timp ce Republica Moldova are un procent ridicat de alegători înregistrați care trăiesc în afara țării, iar votul prin corespondență poate reduce bariere în calea participării lor la alegeri, au fost menționate îngrijorări cu privire la lipsa consensului politic privind introducerea votului prin corespondență și a lipsei transparenței asupra lucrului la amendament. De asemenea, au fost exprimate îngrijorări cu privire la faptul că nu există suficient timp pentru a implementa corect votul prin poștă pentru alegerile din octombrie.

Curtea Constituțională a invalidat, de asemenea, un amendament care ar fi interzis persoanelor care au fost membri ai unui partid politic interzis să candideze. Acest amendament a fost elaborat ca răspuns la interzicerea partidului Șor în 2023 de către Curtea Constituțională din cauza finanțării ilegale a partidului. În timp ce Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția) și Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (ODIHR) al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) au luat în considerare provocarea creată de interzicerea unui partid politic, au fost critice față de amendament și au constatat că, așa cum a fost redactat, acesta a impus o limitare a „dreptului de a candida la alegeri [care] este prea largă pentru a fi proporțională cu scopurile legitime urmărite”.

Recomandări:

- În timp ce modificările aduse cadrului legal în decurs de un an până la alegeri ar trebui în general evitate, dacă totuși sunt necesare, acestea ar trebui făcute prin consultare amplă cu actorii politici și publicul.

ADMINISTRAREA ELECTORALĂ

Comisia Electorală Centrală (CEC)

Codul electoral stabilește CEC drept organism responsabil cu desfășurarea alegerilor. Actuala CEC a fost înființată în 2021 în temeiul vechiului Cod Electoral și este formată din nouă persoane cu opt membri nominalizați de partidele parlamentare în bază proporțională și un membru desemnat de președinte. Din cauza interzicerii Partidului Șor, CEC are în prezent cinci membri numiți de PAS și trei de Blocul Comuniștilor și Socialiștilor (BCS) - care cuprinde Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) și Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM). CEC a raportat că se confruntă cu lipsuri de personal, în special în departamentul juridic și personalul IT (din cauza provocărilor ce țin de așteptările salariale).

Sunt 37 de Consilii Electorale de Circumscripții Electorale (CECE) de nivelul doi: 32 reprezintă districtele (sau raioanele) țării; două sunt pentru municipiile Chișinău și Bălți; unul în Găgăuzia; unul pentru alegătorii din Transnistria; și unul pentru alegătorii din străinătate. Consiliul Electoral Central al

Găgăuziei, care este responsabil de desfășurarea alegerilor în Găgăuzia, ar trebui să funcționeze ca CECE pentru alegerile naționale. Acest organism a fost însă desființat de Adunarea Populară a Găgăuziei. Ulterior, după consultarea instanțelor de judecată, CEC a creat un CECE temporar pentru desfășurarea alegerilor în Găgăuzia. CECE includ printre membrii lor persoane desemnate de fiecare partid politic reprezentat în parlament. Conform noului Cod Electoral, pentru a spori capacitatea CECE, președinții CECE sunt angajați permanenți. CEC a finalizat constituirea tuturor celor 37 de CECE la 1 septembrie 2024.

Sub CECE vor exista birouri electorale de circumscripție (BEC) pentru fiecare secție de votare și care vor desfășura votarea și numărarea în ziua alegerilor. Acestea trebuie stabilite cu cel puțin 35 de zile înainte de ziua votării. Mărimea secțiilor de votare poate varia de la un minim de 30 la un maxim de 3.000 de alegători înregistrați (cu posibilitatea ca secțiile de votare din municipii și orașe să depășească plafonul cu 10%). Fiecare BEC ar trebui să includă de la cinci până la 11 persoane, trei membri numiți de consiliul local și un membru desemnat de fiecare partid politic reprezentat în parlament. Pentru alegerile prezidențiale din 2020 au fost 2.143 BEC.

Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral (CICDE) desfășoară cursuri de formare și eliberează certificări care sunt necesare pentru toți oficialii CECE și BEC. Au fost menționate îngrijorări cu privire la numărul de moldoveni care dețin certificare actualizate pentru a ocupa toate posturile în BEC.

Lista alegătorilor

CEC gestionează Registrul de Stat al Alegătorilor (RSA), ca parte a Sistemului Informațional Automatizat de Stat „Alegeri”. CEC a raportat la 1 septembrie 2024 că în RSA sunt aproximativ 3,3 milioane de alegători, dintre care 2,74 milioane locuiesc în cele 32 de raioane ale țării, municipiile Chișinău și Bălți, și în Găgăuzia. În Transnistria sunt înregistrați 274.718 alegători, iar 285.900 de înregistrați sunt fără domiciliu. Lista se bazează pe actualizările automate furnizate de Registrul de Stat al Populației (registru civil) care este menținut de Agenția Serviciului Public. Au fost abordate îngrijorări cu privire la acuratețea RSA legată de posibila includere a persoanelor decedate, precum și a alegătorilor fără domiciliu. În plus față de riscurile inerente ale votului ilegal asociate cu inexactități în RSA, o listă de alegători umflată ar putea duce la un număr mai mare de alegători necesar pentru a atinge pragurile de prezență la vot și, prin urmare, la potențiala invalidare a rezultatelor dacă aceste cerințe de prezență la vot fals umflate nu sunt îndeplinite. Deși au dreptul legal de acces la RSA, inclusiv la lista alegătorilor de bază și la lista electorală suplimentară, utilizată în ziua alegerilor, partidelor politice și observatorilor electorali nu li se oferă accesul de fapt la aceste informații într-un format analizabil, în conformitate cu principiile Open Election Data Initiative, astfel făcând imposibilă o evaluare independentă a calității acestor liste.

Votul în străinătate și votul prin corespondență

Articolul 2 din Codul Electoral garantează că moldovenii rezidenți în străinătate au drept de vot. Votul în străinătate este deosebit de important, având în vedere populația mare a Republicii Moldova despre care se crede că locuiește în afara țării. În 2020, s-a estimat că peste 1 milion de moldoveni au emigrat, față de aproximativ 2,5 milioane rezidenți în țară. Pentru alegerile prezidențiale din 2020, alegătorii din străinătate au exprimat peste 150.000 de voturi în primul tur și peste 250.000 în al doilea. Au fost menționate îngrijorări cu privire la numărul și distribuția secțiilor de votare din străinătate, unele secții de

votare rămânând fără buletine de vot. Organizația de observatori Promo-LEX a recomandat creșterea numărului de zile de vot în străinătate de la una la două și introducerea unor noi metode de vot pentru cei aflați în străinătate.

Pentru alegerile din 2024, CEC a anunțat o creștere semnificativă a numărului de secții de votare pentru votarea în străinătate de la 139 la 278, cel mai mare număr fiind în Italia (62), urmată de Rusia (29) și Germania (23). La 1 septembrie 2024, un total de 111.389 de alegători au indicat în mod voluntar că intenționează să voteze în străinătate, inclusiv 13.377 de noi înregistrați. Cu toate acestea, alegătorii nu sunt obligați să notifice CEC că intenționează să voteze în străinătate și aceste informații sunt utilizate numai în scopuri de planificare. Cetățenilor li se va permite să voteze în străinătate chiar dacă nu informează CEC în prealabil.

Votul prin corespondență este introdus în mod pilot pentru alegătorii din șase țări (Canada, Finlanda, Islanda, Norvegia, Suedia și Statele Unite). În timp ce adoptarea votului prin corespondență a fost lăudată de mulți interlocutori, au fost exprimate îngrijorări că privire la faptul că votul prin corespondență nu este disponibil pentru toți moldovenii care locuiesc în străinătate și cu privire la criteriile și procesul de selectare a țărilor pentru a participa la programul pilot. Părțile interesate de alegeri au indicat, în general, că nu cunosc încă procedurile pentru votul prin corespondență și nici nu cunoșteau posibilele garanții pentru protejarea integrității voturilor prin corespondență. Cu toate acestea, de la 1 septembrie 2024, doar 1.028 de persoane au solicitat votul prin corespondență. Alegătorii au dreptul să solicite buletinul de vot prin poștă până la 6 septembrie 2024.

Recomandări:

- CEC ar trebui să ofere acces partidelor politice și observatorilor electorali la RSA într-un format analizabil, în conformitate cu principiile Open Election Data Initiative, pentru a permite evaluarea independentă a calității RSA.
- CEC ar trebui să furnizeze în mod proactiv informații ușor de înțeles despre procedurile și garanțiile pentru votul prin corespondență, inclusiv raportul dintre numărul așteptat de voturi prin poștă față de numărul total de alegători înregistrați.

CAMPANIA PENTRU ALEGEREA PREȘEDINTELUI ȘI REFERENDUMUL CONSTITUȚIONAL

Blocurile electorale pentru alegerile prezidențiale și referendumul constituțional

CEC a recepționat două cereri de înregistrare a blocurilor electorale pentru alegerile din 2024: „Victoria” și „Împreună”. Blocul electoral „Victoria” se opune integrării europene și a fost format în Rusia în aprilie 2024 de oligarhul condamnat Ilan Șor și include partidele politice Forța Alternativă pentru Salvarea Moldovei (FASM), Șansa, Renașterea și Victoria. CEC a respins înregistrarea blocului electoral „Victoria”, afirmând că cererea nu a furnizat suficiente informații despre finanțarea sau liderul blocului electoral. CEC a aprobat solicitarea blocului electoral pro-european „Împreună” care include: Partidul Platforma Demnitate și Adevăr, Liga Orașelor și Comunelor, și Partidul Schimbării.

Candidații pentru funcția de Președinte

Nominalizarea candidaților pentru funcția de președinte a început pe 21 august 2024 și se va încheia pe 20 septembrie, cu 30 de zile înainte de ziua alegerilor. În termen de șapte zile de la data primirii documentelor necesare, CEC ia decizia de înscriere sau refuz de înscriere a candidatului. Dacă sunt aprobați, candidații trebuie apoi să depună semnături de la un minim de 15.000 (și cel mult 25.000) de alegători înregistrați care le susțin candidatura. Conform noului Cod Electoral, un alegător poate susține desemnarea mai multor candidați.

Pentru prima dată, CEC a adoptat reglementări prin care candidații la președinție vor fi obligați să demonstreze cunoașterea limbii de stat moldovenești (româna). Acest lucru se bazează pe articolul 136 din Codul Electoral, care prevede că candidații la președinție trebuie „să posede limba de stat”. Delegației i-au fost exprimate îngrijorări cu privire la faptul că utilizarea limbajului ca criteriu poate fi subiectivă și posibil susceptibilă de abuz.

Deși nominalizarea candidaților nu este încă completă, de la 1 septembrie 2024, un total de 14 persoane au aplicat pentru a participa la alegerile prezidențiale. Printre acestea se numără actualul președinte, Maia Sandu, care este independentă, dar susținută de PAS; Alexandr Stoianoglo, fost procuror general al Republicii Moldova, care este independent, dar susținut de Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PRSM); Irina Vlah, fost guvernator (Bașcan) al Găgăuziei, care este independentă; Octavian Ticu, fost deputat, susținut de noul bloc „Împreună”. CEC a respins candidaturile a patru candidați. Valeriu Pleșca a fost respins din cauza neregulilor în modul în care a fost selectat pentru a fi candidat la președinție de către Partidul Social Democrat European (PSDE). Candidatura independentului Vasile Bolea a fost respinsă pentru că este liderul blocului „Victoria” a cărui înregistrare a fost respinsă. Ludmillei Corsun nu i s-a permis să candideze, deoarece CEC a stabilit că nu vorbește în mod adecvat limba română. Candidatura lui Vasile Tarlev a fost inițial respinsă deoarece acesta a aplicat drept candidat independent, deși este liderul blocului „Viitorul Moldovei”. Când Tarlev și-a depus din nou cererea spre concurs ca lider al blocului „Viitorul Moldovei”, aceasta a fost ulterior aprobată de CEC. Fostul președinte Igor Dodon, care a participat atât la alegerile prezidențiale din 2016, cât și în 2020 pentru PSRM, și Ion Ceban, actualul primar al Chișinăului și lider al Mișcării Alternativa Națională (MAN), au anunțat public că nu vor candida la președinție.

Referendumul Constituțional

Întrebarea referendumului constituțional este „Susțineți modificarea Constituției în vederea aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană?” Alegătorii urmează să aleagă fie „Da”, fie „Nu”. Dacă va fi adoptat, preambulul Constituției va include două noi paragrafe, unul „reconfirmarea identității europene a poporului Republicii Moldova și ireversibilitatea cursului european” și celălalt „declarând integrarea în Uniunea Europeană ca obiectiv strategic al Republicii Moldova.” De asemenea, s-ar adăuga un compartiment la Constituție privind „Integrarea în Uniunea Europeană”.

Articolul 200 din noul Cod Electoral prevede ca partidele politice să se înregistreze ca participanți dacă doresc să militeze fie „pentru” fie „împotriva” la un referendum constituțional. În timp ce alegătorii ar trebui să fie liberi de a nu participa la un referendum constituțional, legea nu prevede ca partidele politice să pledeze pentru boicotarea referendumului. Începând cu 3 septembrie 2024, unul dintre cele trei partide din parlament și-a declarat intenția de a face campanie pentru referendumul constituțional. În total, doar trei partide s-au înscris pentru campania „pentru” și doar două partide s-au înregistrat pentru a face campanie „împotriva” referendumului constituțional din cele 65 de partide politice înregistrate în Moldova.

Activități de campanie și finanțarea ei

Activitățile campaniei și finanțarea campaniei sunt foarte reglementate în Moldova, ceea ce creează uneori cerințe complexe și dificile de conformitate. Deși aceste reglementări sunt menite să creeze condiții de concurență echitabile și să combată utilizarea finanțării ilicite în alegeri, ele pot avea consecințe neintenționate de limitare a libertății de exprimare și de creare a stimulentei pentru părțile interesate în desfășurarea activităților legate de alegeri în afara cadrului electoral. De exemplu, campania electorală nu poate fi mai lungă de 30 de zile pentru toate alegerile. Acest lucru creează o perioadă lungă de timp în care alegătorii sunt conștienți de alegeri, dar când partidelor nu li se permite să transmită informații și alegătorilor nu li se permite să primească informații despre acele alegeri. Din punct de vedere financiar, concurenții electorali sunt obligați să deschidă un cont bancar în termen de trei zile de la înregistrare și trebuie să depună rapoarte financiare săptămânale în perioada campaniei de o lună, precum și un raport final la trei zile după alegeri. Acest lucru poate fi extrem de oneros, în special pentru partidele mai mici și candidații independenți. Drept urmare, concurenții politici încep de facto să facă campanie înainte de începerea perioadei oficiale de campanie și deseori ratează termenele limită, subminând eficiența reglementărilor financiare.

Abuzul de resursele administrative

Utilizarea resurselor administrative pentru avantajul electoral a fost o provocare de lungă durată pentru alegerile din Republica Moldova. Noul Cod Electoral prevede că „[i]candidaților li se interzice utilizarea resurselor administrative, inclusiv prin lansarea de proiecte de infrastructură sau achiziții publice efectuate din bugetul public național, cât și utilizarea echipamentelor, mijloacelor și bunurilor publice, în perioada electorală.” Deși perioada oficială de campanie nu a început încă, delegației i-au fost exprimate îngrijorări cu privire la posibilitatea ca resursele administrative să poată fi utilizate pentru a încuraja alegătorii să voteze „Da” la referendumul constituțional privind integrarea europeană. Promo-LEX și-a exprimat îngrijorarea cu privire la programul guvernamental de informare „Europa pentru tine” care părea să-i

încurajeze doar pe cei care susțin integrarea europeană să participe la referendumul constituțional. Deși guvernul are datoria de a informa alegătorii despre un referendum constituțional, inclusiv conținutul și implicațiile acestuia, precum și de a combate informațiile false, nu ar trebui să convingă alegătorii să voteze „Da” sau „Nu”. Acest lucru subminează intenția unui referendum constituțional de a determina adevărata voință a poporului.

Cumpărarea de voturi

Cumpărarea de voturi a fost o provocare persistentă și pe scară largă la adresa integrității electorale în Moldova. Majoritatea părților interesate au menționat acest lucru în legătură cu influența străină malignă din partea Rusiei și cu vulnerabilitatea alegătorilor din Găgăuzia și Transnistria. S-au făcut referiri la plata a 2.000 de lei moldovenești (MDL) pensionarilor și angajaților din sectorul public din Găgăuzia, care au fost creditate public lui Șor pe site-ul fostului Partid Șor. De asemenea, au fost ridicate îngrijorări cu privire la deschiderea GagauziyaLand, un parc de distracții construit de Șor. La deschidere s-a oferit mâncare și băuturi gratuit. La eveniment a fost prezent și Vasile Bolea, pretinsul candidat la președinție al blocului electoral „Victoria”. Pentru a combate cumpărarea de voturi, guvernul a adăugat o nouă infracțiune la Codul Contravențional în 2024 de „corupție electorală pasivă” cu penalități care încep de la 500 MDL pentru acceptarea unei mite electorale.

Recomandări

- Guvernul ar trebui să se asigure că utilizarea fondurilor publice se limitează la educarea publicului privitor la alegerile prezidențiale și referendumul constituțional, precum și la încurajarea participării.
- Guvernul ar trebui să depună eforturi suplimentare pentru a explica publicului rolul guvernului în furnizarea de informații publice, spre deosebire de susținerea politică pozițională în care partidele politice și candidații se vor implica drept parte a platformelor lor.

INFLUENȚA MALIGNĂ STRĂINĂ

Mediul informațional

Manipularea și interferența informațiilor străine (FIMI) sunt unele dintre cele mai mari provocări cu care se confruntă democrația Republicii Moldova și integritatea alegerilor viitoare. Moldova face parte din spațiul informațional rusesc, cu conținut politic, analitic și de divertisment distribuit pe scară largă. Moldovenii puteau urmări știrile și talk-show-urile politice rusești la televizor până când acestea au fost interzise în 2022, dar pot accesa în continuare conținut de divertisment rusesc pe majoritatea canalelor de televiziune. Acest amplu export informațional din Rusia a fost utilizat de autoritățile de la Kremlin pentru a influența și modela opinia publică. În timp ce conținutul politic (mai ales din 2014) a fost menit să distorsioneze percepțiile despre partenerii occidentali, Ucraina și cursul general al integrării europene, divertismentul a fost folosit pentru a modela în rândul moldovenilor o viziune asupra lumii, convenabilă pentru interesele Rusiei în străinătate.

De la începutul invaziei rusești pe scară largă în Ucraina, Rusia și-a intensificat campaniile de informare falsă în Moldova. Experții estimează că, doar pentru alegerile locale din 2023, Rusia a dislocat echivalentul a 50 de milioane de dolari pentru informații false și eforturi hibride de război în Moldova. Pe

lângă sprijinirea forțelor politice pro-ruse, fondurile au fost direcționate către mass-media pro-rusă, influenceri și canale Telegram.

Unele dintre cele mai proeminente narațiuni FIMI răspândite de actorii pro-rusi din Moldova sunt: „Moldova este condusă de străini și puteri occidentale”, „Guvernul pro-european instalează o dictatură”, „Maia Sandu reprezintă războiul”, „Guvernul actual nu este cu adevărat pro-european, dar folosește UE pentru a-și acoperi activitățile ilegale”, „Aderarea la UE face ca moldovenii să-și piardă valorile morale și să devin homosexuali”, „Moldova își va pierde suveranitatea dacă aderă la UE”, „Următorul referendum constituțional privind aderarea la UE este ilegal”, „Maia Sandu pregătește scena pentru falsificarea alegerilor prezidențiale”, și altele.

Mai multe organisme guvernamentale din Moldova încearcă să reducă FIMI în Moldova. În 2022 și 2023, Comisia pentru Situații de Urgență a suspendat licențele a 12 posturi de televiziune pentru „eforturi de a destabiliza situația din Moldova și de a servi interesele altor țări”. Treizeci și unu (31) de site-uri web, dintre care douăzeci și unu (21), care erau administrate direct din Rusia, au fost blocate de Serviciul de Informații și Securitate. În plus, Codul Serviciilor Media Audiovizuale a fost modificat în 2022 pentru a include sancțiuni pentru răspândirea de informații false, iar în 2023 a fost formată o nouă structură guvernamentală - Centrul pentru Comunicare Strategică și Combatere a Dezinformării - menit să asigure o abordare holistică împotriva FIMI în Moldova. Este implicată și societatea civilă: organizații precum WatchDog.MD și StopFalls monitorizează spațiul informațional și contracarează FIMI; Centrul Independent de Jurnalism organizează cursuri de alfabetizare media; iar organizații media precum RISE sau Ziarul de Garda investighează campaniile FIMI.

În ciuda acestor eforturi concentrate, provocări majore persistă. Majoritatea instituțiilor de stat și cele neguvernamentale au personal insuficient sau se luptă pentru a-și îndeplini obiectivele de comunicare și integritate a informațiilor. Un alt mare obstacol este încrederea scăzută în autoritățile naționale și mass-media din Moldova. Doar unul din patru moldoveni are încredere în guvern sau în mass-media. Acesta din urmă este, de asemenea, deosebit de vulnerabil, ca actor cheie în prima linie de asigurare a integrității informațiilor. Majoritatea instituțiilor media independente din Moldova depind puternic de finanțarea donatorilor. Acest lucru limitează capacitatea lor de a produce conținut de calitate pentru a concura cu informațiile maligne, în special online. O provocare semnificativă pentru actorii integrității informațiilor este cooperarea cu platforme digitale precum Telegram și TikTok, care adesea nu răspund la rapoartele de informații false. Meta și Google întârzie, de asemenea, să ia contramăsuri, alocând capacități limitate pentru monitorizarea surselor online în limba română. În cele din urmă, deși există reglementări solide referitoare la televiziune, presă și radio, acestea nu au fost încă extinse la rețelele sociale – lăsând această sursă de informații din ce în ce mai populară practic nereglementată. Aceste provocări impun necesitatea unor pași suplimentari și sprijin pentru asigurarea integrității informaționale în Moldova pe măsură ce țara intră în această perioadă electorală critică.

Recomandări:

- Guvernul ar trebui să-și intensifice dialogul cu platformele digitale. Aceasta ar putea include: formarea de grupuri operative sau grupuri de lucru pentru a se implica în comunicarea cu platforme precum Meta și Google; concentrarea pe moderarea specifică alegerilor a reclamelor și a conținutului, în special pentru a împiedica actorii sancționați să răspândească informații false; și

implementarea celor mai bune practici internaționale pentru transparență pentru a asigura responsabilitatea și protejarea integrității electorale.

- Platformele de socializare ar trebui să dedice resurse mai mari Moldovei pentru a identifica informații false și modele de comportament neautentic, inclusiv angajarea mai multor vorbitori de limbă română și rusă, și să se asigure în mod proactiv că nu acceptă reclame de la persoanele sancționate sau de la împuterniciții acestora.
- Guvernul ar trebui să combată narațiunile false cu un mesaj clar și consecvent privind securitatea și integritatea procesului electoral și să sublinieze garanțiile, eforturile de monitorizare și garanțiile de corectitudine pentru a construi încrederea publicului.
- Agențiile guvernamentale și CEC ar trebui să se asigure că eforturile de combatere a informațiilor false nu afectează în mod neintenționat drepturile moldovenilor de a participa la alegerile prezidențiale; a pleda pentru sau împotriva referendumului constituțional; sau pentru a face alegeri informate.
- CEC ar trebui să comunice mai regulat despre provocările informațiilor false pentru a se asigura că cetățenii sunt mai conștienți de narațiunile false care apar în jurul alegerilor.
- Organizațiile civice ar trebui să-și extindă în continuare monitorizarea informațiilor false și a modelelor de comportament neautentic legate de alegerile prezidențiale și referendumul constituțional.

Finanțarea ilicită

În încercarea de a „echita condițiile politice”, autoritățile moldovenești au căutat în ultimii ani să sporească transparența și să reglementeze finanțarea concurenților electorali (partide politice și candidați independenți) pentru toate alegerile, inclusiv referendumurile constituționale. Codul Electoral din 2022 a introdus o serie de inovații care vizează consolidarea reglementărilor financiare, inclusiv raportarea detaliată și în timp util a contribuțiilor, penalități pentru neprezentarea rapoartelor financiare, limite reduse ale donațiilor care ar putea fi făcute de membrii de partid în numerar și penalități majore pentru încălcarea reglementărilor. CEC a stabilit, de asemenea, plafoane pentru cheltuielile din campania electorală.

Rămâne dificil pentru CEC să aplice aceste prevederi. În primul rând, în timp ce CEC monitorizează finanțarea politică și organizația are acces la o cantitate semnificativă de date, nu are capacitatea adecvată de a o analiza în profunzime, deoarece se confruntă cu provocări în ceea ce privește personalul – în special în ceea ce privește IT-ul și experții în date. În ultimii ani a crescut nivelul de utilizare a criptomonedelor ca modalitate de a desfășura finanțare politică ilegală. În prezent, utilizarea lor este ilegală în Moldova. În consecință, acestea sunt tranzacționate pe piața neagră în afara controlului și reglementării statului.

Recomandări:

- CEC ar trebui să eficientizeze procedurile de finanțare a campaniei pentru a reduce sarcina de raportare pentru candidații și partidele implicate în campania prezidențială și pentru a se asigura că există suficient personal instruit pentru a procesa rapoartele în timp util.

- Candidații la președinție și partidele politice ar trebui să respingă finanțarea străină ilegală și să respecte pe deplin toate reglementările privind finanțarea campaniei în timp util.
- Comunitatea internațională ar trebui să lucreze împreună cu autoritățile moldovenești pentru a monitoriza apariția de noi organizații și companii care funcționează ca mandatar pentru persoanele și grupurile sancționate și pentru a raporta aceste încercări de eludare a legii.

ALEGERI INCLUZIVE

Participarea femeilor

Femeile au o reprezentare semnificativă în viața politică a Republicii Moldova. Actualul președinte este o femeie; cinci femei au aplicat pentru a participa la alegerile prezidențiale; 40 la sută din actualii membri ai parlamentului sunt femei; noul Cod Electoral solicită aplicarea principiului „echității de gen” la formarea organelor electorale; iar președinții CEC și ai Consiliului Audiovizualului sunt femei. Cu toate acestea, părțile interesate au vorbit despre barierele cu care se confruntă femeile din cauza prejudecăților alegătorilor printre bărbați, stereotipurilor culturale despre femei și violenței endemice împotriva femeilor în Moldova. Președinta Maia Sandu a fost ținta unor informații false bazate pe gen care pun la îndoială orientarea ei sexuală și s-a confruntat cu atacuri ostile și personalizate, inclusiv cele bazate pe statutul ei de femeie singură. Mass-media online s-a concentrat pe garderoba candidatului de opoziție Irina Vlah, spre deosebire de platforma ei politică. Două jurnaliste au fost hărțuite în timp ce reflectau o demonstrație pro-rusă din mai. Interlocutorii au afirmat că femeile sunt mult mai puțin probabil să fie incluse în programele legate de alegeri de la televiziune și alte mass-media. UN Women descrie violența împotriva femeilor în Moldova ca un „fenomen larg răspândit și sistemic”. Acești factori creează bariere în calea participării depline a femeilor la viața politică, în ciuda faptului că Moldova este semnatară a Convenției de la Istanbul privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice.

Persoanele cu dizabilități

Deopotrivă CEC și observatorii au a consemnat problema accesibilității secțiilor de votare și a birourilor CEC pentru persoanele cu dizabilități. Spre exemplu, [studiul efectuat de CEC în anul 2019](#) a constatat că din 612 secții de votare 432 (70%) erau inaccesibile. În același timp și observatorii Promo-LEX pentru [alegerile prezidențiale din 2020](#) au evaluat că puțin peste jumătate din totalul secțiilor de votare erau accesibile. Observatorii au raportat că multe din oficiile CECE și BEC erau inaccesibile persoanelor cu dizabilități. În anul 2023 CEC a adoptat noi reglementări pentru a promova accesul nerestricționat și nediscriminatoriu la procesele electorale pentru persoanele cu dizabilități. Regulamentul s-a bazat pe Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități, ratificată de Republica Moldova. Regulamentul îndeamnă CEC să ofere echipamente speciale (precum șabloane pentru buletine de vot, rigle, lămpi, lupe etc.) persoanelor cu dizabilități pentru a le facilita capacitatea de a-și exercita dreptul de vot fără asistență.

Incluziunea LGBTQI+¹

Reprezentanții comunității LGBTQI+ au drepturi limitate și se confruntă cu o discriminare semnificativă cu discursul homofob larg răspândit în Moldova. Comunitatea LGBTQI+ a reușit să organizeze în acest an marșul Moldova Pride, însă a fost necesară protecția poliției. Un contra protest asociat cu biserica Ortodoxă a fost organizat. Eforturile pro-Ruse de a submina sprijinul public pentru referendumul constituțional au inclus afirmația că integrarea europeană ar cere Moldovei să legalizeze căsătoriile între persoane de același sex. În același timp, chiar și partidele pro-Europene au minimizat angajamentul UE față de protecția drepturilor omului pentru persoanele LGBTQI+.

Alegătorii din regiunea transnistreană

Transnistria este o regiune din Moldova care rămâne de facto sub controlul rus, iar eforturile internaționale de soluționare a conflictului au înregistrat progrese reduse. În mod oficial, Transnistria este recunoscută de comunitatea internațională ca parte a Moldovei, însă de facto operează independent și găzduiește o prezență militară rusă semnificativă. În timp ce transnistrenii își pot exprima votul la alegerile din Moldova la secțiile de votare speciale, au fost exprimate îngrijorări precum că autoritățile locale ar putea descuraja participarea la alegerile prezidențiale și la referendumul constituțional.

În plus, alegătorii din Transnistria ar avea acces inadecvat la informațiile furnizate de CEC privind educația alegătorilor, precum și la campaniile pentru alegerile prezidențiale și a referendumului constituțional, care nu au fost aprobate de Rusia. Au existat și îngrijorări cu privire la transportarea organizată a alegătorilor către secțiile de votare din Transnistria, care este interzisă în Codul Electoral. Alți interlocutori au susținut că este posibil ca alegătorii care călătoresc de pe malul stâng al râului Nistru să fie împiedicați să voteze atunci când ajung la secțiile de votare desemnate. CEC a anunțat că pentru alegerile din 2024 vor fi deschise 83 de secții de votare pentru alegătorii din Transnistria. O creștere față de cele 42 secții de votare care au fost create pentru alegerile prezidențiale din 2020.

Recomandări:

- Dezbaterele politice ar trebui să se concentreze în jurul politicilor și problemelor care contează pentru cetățenii Moldovei, inclusiv problemele care contează pentru femeile din Moldova.
- Politicienii și mass-media ar trebui să convină să nu folosească atacuri țintite, bazate pe gen, care discreditează femeile politicieni pe baza aspectului lor fizic sau a vieții lor private.
- Toate părțile interesate, inclusiv guvernul ar trebui să comunice despre problemele legate de referendumul constituțional într-un mod care nu subminează drepturile femeilor și ale grupurilor minoritare, inclusiv ale comunității LGBTQI+.
- CEC ar trebui să selecteze locațiile secțiilor de votare ținând cont de problemele de accesibilitate pentru toate tipurile de dizabilități. Dacă este necesar să se amplaseze o secție de votare într-o locație care nu este accesibilă pentru alegătorii cu dizabilități, atunci CEC ar trebui să facă toate ajustările rezonabile pentru a îmbunătăți accesibilitatea locației

---

¹ LGBTQI+ se referă la comunitatea de lesbiene, gay, bisexuali, persoane transgen, queer și persoanele intersex cu „+” suplimentar pentru a include alte identități care nu sunt cuprinse în acronimul scurt.

- Partidele politice, societatea civilă și cetățenii ar trebui să se angajeze în mod proactiv în exercitarea drepturilor lor democratice și să promoveze o conversație națională de anvergură în privința alegerilor prezidențiale și referendumului constituțional.

OBSERVAREA ALEGERILOR

Observatorii electorali independenți și non partizani joacă un rol esențial în sporirea credibilității alegerilor, atunci când este cazul, și în expunerea abaterilor electorale atunci când au loc. Articolul 88 din noul Cod Electoral prevede atât observatori naționali, cât și internaționali. Toate organizațiile de observatori trebuie să fie acreditate pentru a observa alegerile. Observatorii acreditați pot monitoriza procesele electorale și participa la toate ședințele organizate de CEC. Accredited observers can monitor all electoral processes and attend all meetings held by the CEC. Observatorii naționali sunt autorizați să aducă la cunoștința CEC-ului neregulile pe care le observă în timpul alegerilor. Ca și în trecut, Promo-LEX va urmări alegerile prezidențiale și referendumul constituțional și va avea o echipă permanentă, observatori pe termen lung și observatori pe termen scurt. Centrul pentru Jurnalism Independent (CJI) va monitoriza televiziunile în timp ce Watchdog.MD va monitoriza rețelele sociale. În ceea ce privește observatorii internaționali, se așteaptă ca ODIHR și Institutul Republican Internațional (IRI) să observe alegerile din 2024, pe lângă NDI, precum și organizația regională de observare, Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor (ENEMO). Până în prezent, CEC a acreditat 95 de observatori naționali de la Promo-LEX, cinci de la organizația civică ADEPT, șapte de la ENEMO și 15 de la NDI.

DESPRE MISIUNEA DE EVALUARE PREELECTORALĂ NDI

Delegația NDI a fost condusă de Pekka Haavisto, Membru al Parlamentului Finlandez și fost Ministru al Afacerilor Externe al Finlandei și a inclus următorii/oarele membri/e: Joakim Edvardsson Reimar, fost diplomat suedez și expert în dezinformare; Eva Busza, Directoare Regională a NDI pentru Eurasia; Richard L. Klein, Director Global NDI pentru Alegeri; și Martin Angeby, Director de Țară al NDI Moldova.

Delegația misiunii de observare s-a deplasat în Moldova în perioada 1-6 septembrie 2024 și a avut întâlniri la Chișinău și Comrat cu o gamă largă de actori electorali, inclusiv oficiali electorali și reprezentanți ai Comisiei Electorale Centrale; oficiali ai entităților guvernamentale relevante; reprezentanți ai partidelor politice și ai candidaților la președinție, precum și persoane asociate cu viziuni diferite asupra referendumului constituțional pentru integrarea europeană; reprezentanți ai societății civile (inclusiv ai grupurilor de observatori naționali); reprezentanți ai mass-media; și membri ai comunității diplomatice. Delegația NDI și-a desfășurat activitatea în conformitate cu [Declarația de principii pentru observarea internațională a alegerilor](#) și cu legislația Republicii Moldova, cu referire la standardele internaționale și regionale pentru alegeri, inclusiv [Declarația Universală a Drepturilor Omului](#) și [Angajamentele Existente ale OSCE pentru Alegeri Democratice](#), precum și la cadrul electoral al Republicii Moldova. Delegația nu urmărește să se amestece în procesele electorale din Moldova și nici nu

oferă o evaluare finală a procesului de ansamblu până la finalizarea acestuia. În cele din urmă, poporul Moldovei va fi cel care va determina credibilitatea alegerilor și dezvoltarea democratică. Delegația oferă această declarație în spiritul susținerii și consolidării instituțiilor și proceselor din Moldova.

Constatările și recomandările delegației au fost informate și de activitatea programatică a NDI în Moldova, precum și de misiunile anterioare de observare ale Institutului în țară; eforturile de monitorizare continuă ale Promo-LEX; și rapoartele de observare anterioare ale ODIHR, IRI și ENEMO.

Delegația este recunoscătoare tuturor moldovenilor care și-au dedicat timpul prețios pentru a se întâlni cu noi și pentru a-și împărtăși opiniile. Delegația dorește să își exprime aprecierea față de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID), care finanțează toate aspectele misiunii internaționale NDI de observare a alegerilor din Moldova. Constatările și recomandările, totuși, reflectă în totalitate opiniile delegației și ale NDI.

Despre Institutul Național Democratic

Institutul Național Democratic este o organizație non-profit, non-partizană, non-guvernamentală care lucrează în parteneriat în întreaga lume pentru a consolida și proteja instituțiile, procesele, normele și valorile democratice, pentru a asigura o calitate mai bună a vieții pentru toți. NDI pledează pentru o lume în care predomină democrația și libertatea, cu demnitate pentru toți. NDI a observat aproximativ 200 de alegeri în fiecare regiune a lumii, inclusiv alegerile parlamentare din 2019 și alegerile prezidențiale din 2020 din Moldova. Institutul implementează programe în Moldova din anul 2003.